

NEBE'

سُورَةُ النَّبَاِ ﴿٧٨﴾

Nebe' Sûresi Mekkîdir. Buna Amme Sûresi dahi denilir.

Âyetleri - Kırktır.

Kelimeleri - Yüz yetmiş üç.

Harfleri - Yedi yüz yetmiş.

Fasılası - ن م ا harfleridir.

Mürselât Sûresinde «وَإِذَا الرُّسُلُ أْقْتَتُ» buyurulmuş, umumiyetle Peygamberlerin

miykatı ve evvelkilerin, sonrakilerin toplanıp ayrılacağı fasıl günü anlatılmış, âhirinde «

فَبَايَ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ» buyurulmuştu. Buna inananlar da inanmıyanlar da

bulunduğu ve Kur'anın, nüzuliyle nübüvveti Muhammediyyenin bu haberi üzerine müşriklerin gâh telâş

gâh istihza tarzında sorup soruşturarak bahs ü münakaşalara dalmış bulunmaları sebebiyle nâzil olmuş

bulunan bu «Amme» Sûresinde de bilhassa nübüvveti Muhammediyye miykatı i'tibariyle fasıl günü

anlatıcaktır. Şöyle ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢﴾ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِیْمِ ﴿٣﴾ الَّذِیْ هُمْ
فِیْهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا سِیَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ ثُمَّ كَلَّا سِیَعْلَمُونَ
﴿٦﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِیْهَادًا ﴿٧﴾

Sh:»5528

﴿٧﴾ وَالْجِبَالَ اَوْتَادًا ﴿٨﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا
نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا اللَّیْلَ لِبَاسًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا

النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١٢﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٣﴾
وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَاجًا ﴿١٤﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً
ثَجَّاجًا ﴿١٥﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٦﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا
﴿١٧﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٨﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي
الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٩﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا
﴿٢٠﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢١﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ
كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢٢﴾ لِلطَّاغِينَ مَابًا ﴿٢٣﴾ لَابِثِينَ فِيهَا
أَحْقَابًا ﴿٢٤﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا
حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٦﴾ جَزَاءً وَفِاقًا ﴿٢٧﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا
لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٨﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ﴿٢٩﴾ وَكُلَّ
شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٣٠﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣١﴾

Neden soruşturuyorlar? O büyük nübüvvet haberinde 1 Ki onlar onda ihtilâfa düşüyorlar 2 Hayır ileride
bilecekler 3 Hayır, hayır ileride bilecekler 4 Değilmi ki biz arzı bir döşek yaptık 5 Ve dağları birer kazık 6 Ve
sizleri çift çift yarattık 7 Ve uykunuzu bir sübat yaptık 8 Ve geceyi bir libas yaptık 9 Ve gündüzü bir meaş
yaptık 10 Ve üstünüze yedi sağlam bina çattık 11 Ve içlerine şa'şaalı parıl parıl bir kandil astık 12 Ve o
mu'sıralardan şarıl şarıl bir su indirdik 13 Çıkaralım diye onunla taneler ve otlar 14 Ve sarmaş dolaş bağlar
bağçeler 15 Şübhesiz ki o fasıl günü bir miykat olmuştur 16 O gün ki sur üfürülür derken gelirsiniz fevcâ
fevc 17 Semâ da açılmış olmuştur ebvab 18 Ve dağlar yütürülmüş olmuştur serab 19 Şübhesiz ki
Cehennem olmuştur mırsad 20 Azgınlar için bir meâb 21 Devirlerce içine kalacaklar 22 Ne bir serinlik
tatacaklar ne de bir şarab 23 Ancak bir hamîm ve bir gassak 24 Bir ceza ki bervechi vıfak 25 çünkü
ummazlardı onlar hiç bir hesap 26 Âyetlerimizi tekzîb ede ede kesilmişlerdi kezzab 27 Her şey'i ise biz ihşa
etmiş bir 28 kitaba geçirmişiz 29 Artık tatınız, artık size azâb artırmaktan başka bir şey yapacak değiliz

30

1. ﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ﴾ - aslı «عَنْ مَا» dır. Ne şeyden? Hangi şeyden? Demektir. İbham

ta'zîm içindir. Hangi büyük mes'eleden demek olur. Ne için, neden dolayı? Demek olabileceğini de

söylemişlerdir. Her iki surette de bunu soruşanların maksadları gerek müsbet gerek menfi, gerek alay gerek ciddî olsun her halde inanmıyanların dahi bundan, ehemmiyetli bir telâş duyduklarını ve mes'elenin haddi zatinde azameti bulunduğunu iş'ar eder ki bu, şu cevap ile tasrih olunuyor. 2.

﴿عَنِ النَّبِّ الْعَظِيمِ﴾ -

NEBE', mühim haber, ehemmiyetle telâkkî edilmesi

Sh:»5530

lâzım gelen haber. « لام » ahd için olduğundan bilhassa nübüvvet haberi. Azîm vasfiyle tavsîfi de haddi zatinde en büyük haber olduğunu takrir ve tavzihtir. Bu haber Peygamberin bi'seti ve bilhassa Kur'an ve nübüvvetle ihbar ettiği Kıyamet haberidir. Ki herkesin iyman ve amelinden sorulacağı Âhret günü, ba's günüdür. İymana gelmeyenler Peygamberin risaletinden birbirlerine ve diğerlerine soruyorlar: bu haber ne? O Allah tarafından tevhide ve Âhret gününe iymana da'vet için gönderilmiş Resul mu imiş? Hele o Kıyamet haberi nedir? Ölüler dirilecek, herkes amelinden suâl olunacaktı? Öyle mi? Diyorlar. Kimi öyle diyor, kimi böyle şey mi olur? Diyor, kimi de aceba diye tereddüd ediyordu, ki burada bunlar anlatılıyor 3.

﴿الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ﴾ - « فِيهِ » nin taktimi mücerred ihtimam veya kasr için

olabileceğine göre bundan iki ma'nâ vardır: ihtimam için olduğuna göre kiminin tasdik, kiminin inkâr,
kiminin tereddüd ile o haber hakkında ihtilâflarını ve bu ihtilâfin bile onun ehemmiyetine delâletini anlatır.

Kasr için olduğuna göre ise onları ihtilâf ve münakaşaları münhasıren o haber verilen şey hakkında
olduğunu beyan ile bu ihtilâftan haberin sıhhatine bir nevi' istidlâli ediyorlar amma ihtilâf etmek bile, ileride
bir fâide veya zarar mühâzasiyle olacağından dolayı, istikbalde hayır veya şerr muhakkak bir mes'uliyet
gününün geleceğini hissetmekten neş'et eder ve bütün kavgalar ondan kopar ve soruşturanların, ihtilâf

edenlerin asıl farkları da o gün tehakkuk eder. Onun için 4. ﴿كَلَّا﴾ - ihtilâf ve inkârı red, bâtil

zuumleri nefyile haberin kat'iyetini isbattır. ﴿سَيَعْلَمُونَ﴾ - Ya'ni ileride hâkikat münkeşif olup o

haberini sıhhatini görecekler, vakt ü saat gelip aralarında ihtilâfin fasl olunacağı, haklı ile haksızın

ayrılacağı

Sh:»5531

gün bütün şüpheler kesilecektir. 5. ﴿ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ﴾ - te'kidir. 6.

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ﴾ - «انَّ يَوْمَ الْفَصْلِ» ye kadar bu âyetler o haberin

sıhhatini, âfâkî âyât ve delâil ile isbattır. İnkârı kabil olmyan bu hakikatler mülâhaza edilince sonunda bir

ayrılık bir kesim ve hesap gününün geleceğini inkâra mahal kalmaz. ﴿مَهَادًا﴾

MİHAD - bir beşik ve karyola gibi döşenmiş, ihzar olunmuş döşek. Arz, insanlar için cevvi semâ içinde böyle döşenmiş bir döşek gibidir. Evvelâ bu döşek hazırlanmış, beşer bu döşekte doğmuştur. Bu döşekte

yaşamakta yine bu döşekte menzil almaktadır. 7. ﴿وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا﴾ - Bu da bir teşbîhi

beliğdir. Evtad gibi demektir.

EVTAD, yere veya divara çakılan çivi ve kazık demek olan « وِتْد » in cem'idir ki müfredinde tânın sükûnu, fethi, kesri üç vecih câizdir. Kazık ve çivi tazyık ve teşdid ile rabt-ü tesbit vasıtasıdır. Netekim bizde de çivi çakmak bina yapmaktan kinaye olarak kullanıldığı gibi kazık kakmak da sebat ve ikametden kinaye olarak ebediyet ma'nâsında bile kullanılır. Sanki Dünyaya kazık kakacak! Denildiği zaman ebedî kalmak istiyor demekten kinaye olur. Bunun gibi Arablarda da bir kazık çakılmadan bir ev kurulmıyacağı meseldir.

Netekim Efveh:

وَالْبَيْتَ لَا يَبْتَنِي إِلَّا لَهُ عِمْدٌ وَلَا عِمَادَ إِذَا لَمْ تَرَسْ أَوْتَادَ

Beytinde: direkleri olmadan bir ev kurulamıyacağını, kazıklar sağlam çakılmadan da bir direk dikilemeyeceğini söylemiştir.

Burada Arzın hayati beşer için bir döşek gibi olduğu anlatılırken dağların da bu döşegin vaz'iyetini tesbit için çakılmış kazıklar gibi bir takım fâideleri bulunduğuna ve

Sh:»5532

dağlar kaldırılıvermiş olsa o döşekte ikamet ve huzurun münselib olacağına işaret edilmiş bulunuyor. Arz

üzerinde çıkıntıları bir sahaya çakılmış bir takım kazıkların manzarasını andıran ve bu suretle nice

mıntakalar ifraz ederek onları ikamet ve medeniyete elverişli mahfuz yataklar halinde tahdid ve tesbit

etmiş bulunan dağların hikmeti hıkati. Kur'anda başlıca «

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ

çalkanma ve ıztırab demek olan meyedan ve meyelandan muhafaza ile tesbit ve asayışı te'min eden

baskılar ma'nasında ifade olunmuşturki bu iztirablar, çalkanışlar, hayatı beşer bakımından olmak üzere arzî «yeolojigu» coğrafya'î, cevvi, ictimai bir çok cihetlerle alâkadardır. Bu ifadede: Kışrı Arzın hayata müsâid bir surette teşekkülü için cazibei Arzın merkezden muhit sathına doğru intişarının tenevvü'u ve tevazünü ve dâhilî indifa'ata karşı mukavemet te'sisi ve berr-ü bahrin tefriki ile karalar akşamının sathi bahirden muhtelif irtifa'lardan yükseltilerek deniz sularının cezr-ü medd ile istilâsı tufanlarından kurturulması ve nehirlerin cereyanı için hazîneler, menba'lar, mecralar, teşkili, rüzgârların, bulutların, yağmurların muhtelif cereyanlarla tevzi'i ve muhtelif iklimlerle muhtelif hayat şera'itinin ve akvatının tenvi' ve ihzarı, daha sonra da ictimai bakımdan beşeriyyet akınlarının, ihtilâtlarının, müsademelerinin, muharebelerinin tahdid ve tanzîmi gibi ta'dada sığmaz nice nice menafi'i bir telhıs ve tabi' ahvalin hayata mülâyim olmyan muktezayatına da bir işaret vardır. Öyleki Allah tealânın hayat bakımından inayeti mahsusası te'alluk edip de arz döşenmemiş, üzerinde dağlar oturtulmamış ikamet ve tehaffuz mintakaları te'sis ve tesbit edilmemiş, sathı arz deniz seviyyesinde bırakılmış olsaydı tabi'at bakımından üzerinde aram kabil olmayacak mütemadi bir iztirab cereyan edecekti. Görülmekte bulunan hayat ve şeraiti husule gelmiyecek, merkez ve muhitten tabi'at ceryanlarına

karşı mukavemet ve müdafae'a esbabı verilmemiş bulunacaktı, yetiştirilen bağlar, bağçeler şöyle dursun bir habbe, bir huceyre bile tutunamıyacaktı. Onun için Sema kapılarının açılması dağların yürütülüp serab haline getirilmesi Kıyamet olacaktır. Bunlar burada derin olmakla gayet basit gibi görünen en bedihî ana hatlarıyla ihtar olunarak mütekebilâtın fevkettabi'a demek olan tenvvü'ü ve mantikî olarak yekdiğerini istilzamı itibariyle tarzı hayattan limmî ve innî deliller halinde hâlikın sun'-u iradesine in'am-u ihsanına, beşeriyetin mükellefiyyetine, yapımanın yıkımına, Dünyanın Âhıret ile izdivacına delâletlerine ve ona göre

hattı hareket ta'yinine nazarları celbedecek vechile gösterilivermiştir. 8. ﴿أَزْوَاجًا﴾ Erkek ve dişi

çift çift - hayatın tabi'at fevkında ilk tenevvü'ü ve halikın bir ni'meti mahsusası olarak fıraşı huzurun ilk

kademei ictima'iyyesi, veya sınıf sınıf, boy boy güzel ve çirkin gibi tabi'atın ittıradını değıştiren ve biri

diğerini hatırlatan mütekebil çiftler 9. ﴿سَبَاتًا﴾

BİR SÜBAT - bir kesim, bir ta'til, ya'ni kesik bir uyku, bir kestirme, bir rahat ve dinleniş, yâhud bir sübat

gibi, ya'ni hiss-ü amelden kesilmek itibariyle bir ölüm gibi sükûn veya salgınlık, tefsirlerde ve Kamusta

sübat kelimesinin ölüm, uyku veya hafif uyku ve rahat ma'nalarına kullanıldığı ve bu nam ile ma'ruf bir

hastalığın da adı olduğu nakl olunuyorki insana müfrit bir sükût getirir, uykudan gözünü açtırmaz hattâ

öldürür (uyku hastalığı denilen olmalı). Bu kelime tıb lisanımıza girmiş ve teşrihte de sağ ve sol şırıyan sübatı isimleri ma'ruf olmuştur. Maamafih bu ma'nalar kelimenin asıl ma'nası değil, lâzımı olarak ıtlak edilmiş olduğu da beyan olunuyor. Deniliyorki sübat kelimesinin asıl maddesi olan « سَبْتٌ » esası vaz'ında kat'etmek, kesmek ma'nasına

Sh:»5534

mevzu'dur. Kesilmesi mülâhaza olunan müte'allakına göre tıraş etmek, helâk etmek, meşguliyyeti kesip istirahat etmek, ma'ruf ta'birimizce ta'til yapıp dinlenmek gibi ma'nalarda kullanılır. Ve bu vechile iş ta'tili günü ma'nasınada Sebt denilmiştir. Bir de sebt lügatte temeddüd ve inbisat, ya'ni uzanıp serilmek, salmak salıvermek ma'nasına gelir. « سَبْتٌ شَعْرَهُ » denilirki başta burulup toplanmış veya örülmüş olan saçının bir miktarını uzatıp salıverdi demektir. Ve mütehayyir olmak ma'nasına da kullanılır. Sübat kelimesi de aslında böyle kesmek ve salıvermek emfhumlariyle alâkadar olarak kesgin fikirli dâhî ve ayyar kimse ve ölüm ve bir nevi' uyku ve bir hastalık ma'nalarına mecaz olarak kullanıldığı gibi rahat ma'nasına da olabileceği söylenmiştir. Edva, ya'ni emraz ekseriya bu vezinde olmasına nazaran bu kelimenin de ölüm veya bir maraz mahiyetinde olması da nazarı i'tibare alınmıştır: Şu kadarki burada uykunun sübat olması,

ni'metler miyanında sayılmış olması hasebiyle bundan bir zarar ma'nası değil, fâide ve ni'met haysiyeti murad edilmiş olduğu da anlaşılmaktadır. İşte bu esbabdan dolayı uykuya hangi ma'na ile sübat denilmiş olduğunda ihtilâf edilmiştir. Şübhe yokki burada sübat doğrudan doğru uyku demek olamaz. Çünkü uykunuzu uyku kıldık demek ma'nasız görünür. Bunu daimî bir uyku değil, kesik bir uyku ma'nasına, ya'ni hayatınıza muzır değil, biraz uyuyarak dinlendikten sonra uyanıp yine işlerinizi görebileceğiniz hafif ve münkati' bir uyku diye tefsîr edenler olmuştur. Netekim bizimde bir uyku kestirdi, bir kestirme yaptı dediğimiz vaki'dir. Keşşaf gibi müfessirlerin bir kısmı ise « وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفِّيكُمْ بِاللَّيْلِ » mazmununa muvafık olmak üzere uykunun bir mevt gibi olması ma'nasını tercih etmişlerdir. Ve bunun hayat demek olan ma'aşa tekabüliyle fasıl gününü anlatması cihetinden makama daha muvafık olacağını söylemişlerdir.

Sh:»5535

Lâkin burada bunun ni'metleri ta'dad miyanında zikri umumiyette buna pek mülâyim görünmez, bundan dolayı diğer bir kısım müfessirîn burada sübatın sükûn ve rahat ma'nasına olmasını tercih eylemişlerdir.

İbni Cerîri taberî mevt ma'nasına işaretle beraber demiştirki sebt ve sübat sükûndur. Netekim rahat ve

huzur günü olmak itibariyle septe Sebt denilmiştir. Ve ma'na şudur: uykunuzu sizin için bir rahat ve huzur

kıldık, onunla dinlenirsiniz ve ruhlarınız sizden ayrılmamış hayy olduğunuz halde şuursuz ölü gibi

sükûnette olursunuz **اهـ**. Ebu Hayyan da demiştirki: sübat, sükûn, ve rahattır. « **سَبَتَ الرَّجُلُ** »

Denilir şüglü terk edip istirahat etti demektir. Bir de sübat, ma'ruf bir illetirki insana ifrat ile sükût ettirir hattâ

katil olur, uyku da ona benzer fakat zararında değil. **اهـ**. Kazîbeyzavî de bunları şöyle telhîs etmiştir:

Sübaten kuvayi hayvaniyyenin yorgunluğunu izale ile iztirahatı için ihsas ve hareketten kesim yâhud ölüm,

çünkü ölüm iki teveffin biridir. Meyyite de mesbut denilmesi bundandır. Bunun aslı da kat'etmektir. **اهـ**.

Süyuû de Celâleynde: bedenlerinize rahat demiştir **اهـ**. Bunlara karşı sübatın lügatte rahat ma'nasına

geldiği varid değildir diyenler olmuş ise de şöyle cevap verilmiştir: rahat ile tefsîr edenlerin muradı hakikat

olarak değil, mecaz olarak buna ma'nayı ifade ettiğini anlatmaktır. Ki bunda iki vecih vardır.

BİRİSİ, hiss-ü hareketin kesilmesi itibariyle ölümden de bir sükûn ve rahat bulunduğundan ölüm ma'nası

dolayısıyla bir mecaz olmasıdırki mecaz bimertebeteyn demektir.

BİRİSİ de doğrudan doğru kesmek veya salınmak ma'nasından olarak yorgunluğu kesmekte ve salınıp

yatmakta rahat mefhumu bulunmasıdır. Şu halde bu tafsilden netice de şu olur: uykunun sübat olmasında

bütün bu ma'halara delâlet eden bir mefhum ile tarifi var demektir. Bu haysiyetle sübat, uykunun evvelâ

uzviyyetin

Sh:»5536

faaliyyetinde bir yorgunluk ve salıklık ile bir kesirlik ve hissin muvakkaten kesilmesi ile hayata zıd bir ta'fil ve

durgunluk olması hasebiyle bidayeten bir baygınlık veya ölüm ma'nasında marazî ve menfî mahiyette bir

hâdise, sâniyen bunun mütemadi olmayıp bu müddet zarfındaki sükûn ve durgunluk içinde bir dinleniş ile o

yorgunluğun kesilip yeni bir nefh ile ba's ba'delmevt gibi yeni bir neş'ette uyanmak üzere hayatın

isitikbaline te'alluk eden bir istirahat: bir kür olması hasebiyle de nafi', sıhhî, müsbet bir hâdise olduğun ve

binaenaleyh uykunun bizâtihi değil, neticesi i'tibariyle maksud bir ni'met sayılması lâzım geleceğini

anlatan, ya'ni fiziyojisini hulâsa eden bir ta'rifi olmuş olur. Bunun ise tafsili Tıbbâ te'alluk ettiğinden

mealde subat lâfzını terceme edemiyerek tefsirde bunları göstermek üzere aynen muhafazasını daha

muvafık buldum. Çünkü bunda uykunun karanlık ile alâkadar olan ölüm ve hayat arasındaki karanlık

mahiyetine tam bir teması vardır. Böyle bir halde ise açıkta kalmak tehlike ve örtünüp ağyarın nazarından

gizlenmek lâzım olduğu için 10. ﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا﴾ geceyi de bir libas yaptık - libas

ma'lûm olduğu üzere bedeni bürüyüp örten geygî veya örtüdür ki burada sırta giyilen iç çamaşırından ziyade yorgan gibi üstten örtünülen örtü ma'nâsı daha iyi yakışır. Nasıl ki elbise insanın ayıb ve kusur yerlerini örtmek, ya'ni setri avret eylemek, soğuktan ve sıcaktan ve haşarattan korumak gibi bir takım fâideleri haiz ise gece de zulmetiyle agyardan, düşmandan, yırtıcı hayvanlardan gizlemek ve münebbih veya gammaz olan ziyanın ihtizazatından saklamak ve aynı zamanda açıktan erilemeyecek bir takım maksadlara ermek için bir pusu hizmeti görmek gibi nice fâideleri haizdir. Netekim Mütenebbî bu ma'hâda şöyle demiştir:

Sh:»5537

وكم لظلام الليل عندى من يد تخبر ان المانوية وكذب

وقاك ردى الاعداء تسرى اليهم و زرك فيه ذوالدلال
المحجب

11. ﴿وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا﴾ - MEAŞ, mayışet gibi mimli masdar olarak ıyş, geçim

ma'nâsınadır ki Râgıbın beyanına göre hayvana muhtass olan hayat demektir. Sırf melekî ve ruhanî hayata pek ıyş ıtlak edilmez. Urfümüzde meaş mecaz olarak sebebine de ıtlak olunur. Burada ismi zeman olması da tecviz olunmuştur ki gündüz hayat ve geçim için çalışmak vakti demek olur. Demek ki uyku ve gece bu suretle gündüz çalışmak için bir ihzar olduğu gibi uyanıp gündüz çalışmak da hayat gayesine irmek ve yarınki hayat için bir hazırlanmaktan ibarettir. Bu çalışmak insana aid olmakla beraber yalnız onun işi de değildir. Yaratan halikın bir tahsîsidir. Ve bunların yapılabilmesi ve o döşeğin döşenmesi için evvel emirde mekân olacak bir yurd bir bina lâzımdır ki o da şöyle beyan buyuruluyor 12.

﴿وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا﴾ -

SEB'İ ŞİDAD, yedi sağlam bina ki Sûrei Mülkte beyan olduğu üzere yedi Semâdır. Bunlara burada şidad ta'bir edilmesi, insan binaları gibi müruri zeman ile yıpranı vermemesi, i'tibariyle kuvvetine ve muhkemliğine ve dâfıa hududlarının şiddetine işarettir. Bu âyetlerde « وَجَعَلْنَا » filleri yukarıdaki « أَلَمْ نَجْعَلِ » üzerine atf ile istifhamın hayyızinde dahil olmak i'tibariyle burada seb'ı şidad buna ilk muhatab olan Mekke müşrikleri de dahil olmak üzere umumun görüp anlaya geldiği yedi Seyyarenin harekâtı ve dafıası hududlarıyla çizilmiş olan Semâ aksamı olmak kâfi görünür. 13.

﴿سَرَّاجًا وَهَاجًا﴾ - Güneş

sh:»5538

VEHHAC, ateşin yalınlanarak şa'şevalı ve heyecanlı bir surette parıldaması ma'nâsına « وهج » den

mübalega sıygasıdır ki pek şa'şevalı parıl parıl demektir. 14. ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ﴾

- MU'SIRRAT, mu'sırın da mu'sıranın da cem'ı olabilir. Bu vasıf da bir kaç vechile cem'ıyyetli ma'nâlar ifade eder. Zira i'sardan müştaktır. I'sar da sıkırmak bir şey'in suyunu, usaresini çıkarmak ma'nâsına veya vakıt ma'nâsına asırdan müştak if'al olmakla hemzesi dühul veya haynunet veya ta'diye olduğuna göre vaktına girmek sıkım vaktı gelmek, sıkıp usaresini çıkartmak ma'nâlarına masdar olduğu gibi sıkıp kavuran bora ve kasırğa ma'nâsına isim de olur. Bunun için haynunet ma'nâsiyle i'sardan bülûğ çağına iren veya yirmisine yaklaşan kıza mu'sir denildiği gibi olgun üzüm gibi sıkılıp usaresini çıkarma zamanı gelmiş şeylere veya cendere, mengene gibi sıkıp usaresini çıkartan kuvvetlere dahi mu'sıra denilir. Burada bu ma'nâların her birine göre mu'sirât yağmur yağdırma zamanı gelmiş bulutlar veya onları cendereler gibi sıkıştırıran rüzgârlar veya semâvat diye tefsîr edilmiş ise de ta'yinine kalkışılmaksızın sıkım zamanı gelmiş usâreliler veya usâre

çıkartanlar mefhumıyla itlakı üzere anlaşılacak daha cem'iyetli olacağından mealde mu'sireler demekle

iktifayı nazmın inceliğine daha muvafık gördük.

﴿ثَجَّاجًا﴾

- SECC ve SÜCUC, lâzım ve müteaddî olarak suyun veya bir mayı'nın kesretle

dökülüp şarlıyarak akması veya akıtılmasıdır. 15. ﴿لِنُخْرِجَ بِهِ﴾ - inzalin hikmetini ve gayesini

beyandır. « لام » akıbet « با » sebebiyyet içindir.

Sh:»5539

16. ﴿الْفَافَا﴾

- «leff» in cem'i, mülteff, girift, ya'ni sarmaş dolaş 17.

﴿اَلَمْ نَجْعَلِ﴾ - den beri istifham ile takrir olunan fi'illerin delâlet

ettikleri netice ile o büyük haberi beyana şüru'dur. Ya'ni o uykudan bir kalkım vakti ve o hububat ve

nebatatın ve o bağların bağçelerin birer kesim vakti olduğu gibi bütün bu Dünya hayatın da bir kesimi ve o

ihtilâfların bir halli, ve o ni'metlerin bir hisab ve mes'uliyyeti vakti olan bir gün geleceği ve o günün bunlara

bir had ve nihayet olmak üzere ılmî ilâhîde ta'yin edilmiş bir miykat olduğu muhakkaktır. Bunun geleceğini

bu delillerden icmalen olsun anlamamız lâzım gelir, anlamak istemediğiniz surette de ileride kat'iyen

bileceksiniz. Haberiniz olsun ki Mürselât Sûresinde geçtiği üzere muhakkak bir fasıl günü gelecektir. Ve o

şaşmaz bir miykattır. O fasıl günü 18. ﴿يَوْمَ يَنْفَخُ فِي الصُّورِ﴾ o gündür ki sura üfürülür -

bu nefhın yıkım nefhası olan ilk nefha değil «

﴿ثُمَّ نُفَخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ﴾ mısdaKınca Kıyam ve intibah

nefhası olan nefhai sâniye olduğu da şununla anlatılıyor ﴿فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا﴾ - fa, fesiyhadır.

Ya'ni sur üfürülünce siz ölüler uykudan uyanır gibi uyanır kalkarsınız da «

﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ﴾ mantukunca her ümmet imamiyle çağırılarak derhal

alay alay, ümmet ümmet, cemaet cemaet mahşere gelirsiniz, 19. ﴿وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ﴾ Ve o

sırada Sema açılmıştır. - Nizamı âlem değişmiş, bugün kapalı, sağlam bir bina olan Sema, feth edilmiş,

sûrei Hakkada geçtiği gibi, « ﴿وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ﴾ mazmunuca

inşikak edip yeryer açılmıştır. ﴿فَكَانَتْ أَبْوَابًا﴾ da hep kapılar kapılar ibaret gibi küşad

edilmişirki emri ilâhî ile Melekler incek Ruh ve Melâike saf saf olacaktır, Razî derki: bu fetih «

﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ . ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ﴾

âyetlerinin ma'nasıdır, çünkü teşakkuk, tefattur, fetih mütekaribdirler. Denilmiş ise de bu pek kaviy değildir.

Çünkü kapı açılmaktan anlaşılan ma'na teşakkuk ve tefatturdan anlaşılan ma'nadan başkadır. Sema, bab

bab olabilir, sonra o kapılar açılır da Sema'nın cirminde yarıklık, çatlaklık bulunmayabilir. Hattâ delâili

sem'iyye, delâlet etmektedirki bu kapıların fethi, husule geldiğinde derki inşikak ve infitar ile bilkülliyeye fena

husule gelecektir **اهـ**. Buna nazaran Sema'nın açılması henüz kendisinin çatlama ve yarılması ve

bilkülliyeye yıkılması değil, onların mukaddimesi olmak üzere kapılarının açılması ve sanki hepsi kapı imiş,

açık kapılardan ibaret imiş gibi olması demek olur. Lâkin bunlar yıkım nefhası olan nefhai sa'ka aiddir.

Burada ise nefhai kıyam anlaşıldığından bu fetih, inşikaktan evvel değil «

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجْلِ لِلْكِتَابِ

buyurulduğu üzere Sema'nın tayyile fenâi küllîden sonra « كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ » mucebince ilk hilkat gibi

iadenin başlangıcı olarak Âhiret nizamının kurulmağa başladığı sıra, ya'ni gelecek olan «

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا

daha ziyade muvafıktır. Ve bu kapılar yalnız Melâike ve Ruhı a'zamin inmesi için değil, Sürei A'rafta «

انَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ
أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ
الْخِيَاطِ

» âyetinde geçtiği üzere kâfirler için açılmayıp Cennete girecekler için açılacak olan Sema

kapılara da bunlar olacaktır. Şu halde bu Sema, inşikak ve inftar edecek olan Dünya Seması değil, Âhiret

Seması demektir. Ki şu âyetler de buna delâlet eder gibidir. 20.

﴿وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا﴾ Ve dağlar yürütülmüş de bir serab olmuştur. -

Bir şey kalmamış, daha evvel ilk nefhada bütün eczası heba'en mensûrâ savrulmuş «

﴿وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً﴾ âyetinde anlatılanlar

tehakkuk edip arz veya mahalli düpedüz olarak «

﴿يَوْمَ تَبَدَّلَ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ﴾ sirri zâhir olmuş

bulunacağından Dünyada arz döşeginin evtadı

Sh:»5541

olan o dağlar o gün serab gibi hayale dönmüş , artık iztirabata sed çekecek hiç bir halleri kalmamıştır. Bu

suretle fasıl gününün kuruluş ve hevli anlatıldıktan sonra o günün muzaf olduğu fasıl, ya'ni ayırdım ahkâmı

da şöyle tafsil olunuyor. 21. ﴿إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا﴾ Şübhesizki Cehennem

mirsad olmuştur.

MİRSAD, rasaddan ismi âlet veya mi'tâm gibi mübâlega sıygası vezninde olmakla beraber mihrab, mizmar gibi daha ziyade ismi mekân olarak kullanılır bir kelime olduğu beyan olunuyor. Binaenaleyh mirsad, dürbün gibi rasad aletinden ziyade rasad yeri, terassud mahalli ma'nasına kullanılır ki avcının av gözlediği yer gibi gözetme yeri, terassud noktası demek olur. Maamafih gözetme âletine de, gözetme yerine de itlâkı hâkikat olmak lâzım gelir. Bu gibi mekânların âlet ve vasıta ma'nasında olmaları haysiyetiyle ismi âlet sıygasiyle ta'bir edilmiş olmaları melhuz olduğu gibi mübaleğa sıygasiyle sıfat ve nisbet ma'nasında itlâkı mecazî olmaları da melhuzdur ki bu i'tibar ile mirsad çok gözetici mefhumıyla mekâna nisbet edilmiş olur. Ebu Hayyan derki: nisbet ma'nasına delâlet eden haberlerin ve sıfatların hepsine teksîr ve lüzum ma'nası vardır. Cehennem de zebanî Meleklerin kelime-i azâb hakk olmuş azgınları yakalamak için gözetip durdukları bir mirsaddir. Mukatil demiştir ki düşmanların mahbisi, dostların geçiti 22.

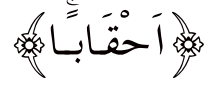
﴿لِلطَّٰغِيْنَ﴾ tuğyan edenler, azgınlık yapanlar için - ki bu, mırada da, meâbe de te'alluk edebilir.

Ya'ni azgınlar için bir mirsad, yâhud azgınlar için ﴿مَابًا﴾ bir me'ab - dönüp varılacak son yer olan

bir mirsad olmuştur. Mirsadın sıfatı veya bedel veya «كَانَتْ» in ikinci haberidir. 23.

﴿لَابِثِيْنَ﴾ - mukimîn ma'nasına

«tagînden hâli mukadderdir. Ya'ni o haldeki onlar orada ikamet edip durmak üzere

-

AHKAB, hukubun cem'idir. Hukub, tetabu' ve tevalî ma'nasını tezammun ederek karn, asır gibi alettevalî birçok seneleri ihtiva eden bir devir demektirki seksen kûsür yıl diye şâyi'dir. Her biri bin sene demek olan Âhîret günleriyle senesi üçyüz altmış gün olmak üzere seksen yıl diye merviydirki yirmi dokuz bin sene kadar bir devir demek olur. Yetmiş bin sene diyenler de olmuştur. Herne olsa hukub mütenahî bir müddet ifade ettirildiğinden dolayı buradan Cehennem azâbının tenahîsini anlamak isteyenler olmuştur. Lâkin gaflet edilmemek ıktiza ederki müfred olan hukubun mütenahî olmasından cem'i olan ahkabın da mütenahî olması lâzım gelmez. Müfessirîn demişlerdirki bu kelimedede tetabu' ve tevalî mefhumu bulunduğu ve az bir müddetin de tevalî ve te'akubu nâmütehahî gidebileceği cihetle « أَحْقَابًا » demek devirlerce nâmütanahî demek olur. Netekim bir çokları da hukub dehir demek olduğunu söylemişlerdir. Sonra buradan tenahî fehm olunduğu farz olunsa bile bu bir mefhum muhaliftir. Diğer âyetlerde sarîh olan ebed naslarına mu'araza edemez, bundan başka tağîn ta'biri müttakîler mukabili olarak usatı mü'minîne de şamil bir ma'nada mülâhaza edildiği surette tenahî onlara nazaran olabilir. Filvaki' Cehennemın usatı mü'minîne

mahsûs olan tabakası nihayet söneceği hakkında bir hadîsi şerif de merviydir. Buradan Dünyada mahkûm

ve esir milletlerin hallerine de bir işaret çıkırılabilir. 24. ﴿بَرْدًا﴾ heva serinliği veya uyku 25.

﴿الْأَحْمِيمَا وَغَسَّاقًا﴾ .

HAMÎM, sıcak kaynar su, GASSAK ehli Cehennemden cesedlerinden dökülen akan irin, dökülmek,

insıbab ve

Sh:»5543

seyelan ma'nasına «gassak» tandır. 26. ﴿وَفَاقًا﴾ - Tam muvafık ma'nasına mübaleğa için masdar

ile vasıftır. Vechi muvafekat, çünkü tekzîb, ebedî nefidir. 28. ﴿كَذَّابًا﴾ - Tekzîb ma'nasına yine te'fil

babından masdardır. - 30. ﴿فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا﴾ Bu da azâbın

ademi tenahîsinde nasstr.

Tagîlerin, mükezziblerin halini beyandan sonra müttakîlerin haline geçilerek buyuruluyorki:

﴿٣١﴾ اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣٢﴾ حَدَائِقَ وَعُنَابًا ﴿٣٣﴾
وَكُوَاعِبَ اُتْرَابًا ﴿٣٤﴾ وَكَاسًا دِهَاقًا ﴿٣٥﴾ لَا يَسْمَعُونَ
فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا ﴿٣٦﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا
﴿٣٧﴾ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنِ
لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٨﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا
لَا يَتَكَلَّمُونَ اِلَّا مَنْ اُذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٩﴾ ذَلِكَ
الْيَوْمَ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ اِلَى رَبِّهِ مَآبًا ﴿٤٠﴾ اِنَّا
اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ
الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤١﴾

Sh:»5544

Meali Şerifi

Şübhesizki korunanlara halâs ve kâm var 31 Hadikalar var, üzümler var 32 Ve turunç sineli yaşitlar var

34 Ve bir dolgun peymâne var 33 Orada ne boş bir lâf işitirler ne de bir tekzîb 35 Bir karşılık ki rabbından

atâ, yetermi yeter 36 O Göklerin ve Yerin ve bütün aralarındakilerin rabbi, Rahman, bir hitaba malik
olamazlar ondan 37 O günkü Kıyama duracak Ruh ve Melâike saf saf 38 Bir kelime söyleyemezler, o
kimseden başka ki o Rahman ona izin vermiş o da savabı söylemiştir 38 O günkü hakır, o halde dileyen
Rabbına varacak bir yüz edinsin 39 Çünkü biz size yakın bir azâbı ihtar ettik, o gün ki kişi ellerinin ne
takdim ettiğine bakacak ve diyecek ki kâfir: ah nolaydı ben bir tûrâb olaydım 40

31. ﴿مَفَازًا﴾ MEFAZ - fevz ma'nâsına mimli masdar veya fevzgâh ma'nâsına ismi mekân olabilir.

Fevz halâs ve zafer, ya'ni korkulardan, acılardan kurtulup muradlara ırmektir. Ba'zan yalnız kurtuluş; ba'zan
da yalnız zafer ma'nâsında kullanılırsa da hakikati ikisidir. Tenvin ta'zım içindir. Ya'ni büyük kurtuluş büyük
meram var, ki o ebedî azâbdan halâs, ebedî na'îm ve sevaba nailiyettir. Yâhud büyük bir fevz yeri var ki o
da dârünneym olan Cennettir. Ve Dünyada azgınların en ziyade tuğyan ve hırslarını tahrik eden
zevklerinden olmak hasebiyle onların rağmine şunlar: bedeli işimal veya bedeli ba'z tarikîyle mefazın ba'zı

neş'elerini beyandır. 32. ﴿حَدَائِقَ﴾ hadîkalar -

HADÎKA, suyu olan ve türlü meyva ağaçlarını ve çiçekleri havî ve etrafı divar ile muhat bulunan bostan ve

bağçe demektir ki hey'etçe, göz bebeği demek olan, hadekeya teşbihan bu nam verilmiştir.

﴿وَأَعْنَابًا﴾ -

Sh:»5545

A'NAB, üzümde de üzüm bağlarına da denir. 33. ﴿كَوَاعِبُ﴾ - «Kâ'ib» in cem'i kimemeleri kübik, ya'ni yeni ağırşaklanmış, turunç memeli denilen taze kızlara denir ﴿اتْرَابًا﴾ «tirb» in cem'i, hep bir yaşta, ba'zı tefsirlerde Cennet kızları on altı yaşında, erkekleri otuz üç yaşında diye merviydir. Sûrei Vakıaya

bak 34. ﴿دِهَاقًا﴾ dopdolu - «هَلْ أَتَى» Sûresinde «

﴿حِسَابًا﴾ Burada hisaben « bak. 36. ﴿انَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ﴾ de olduğu gibi tam kifayet ma'nâsından yeter mi yeter deyinceye kadar kâfi ve vâfi mealinde tefsîr olunmuştur ki tağîlerin amellerine göre «جَزَاءً وَفَاقًا» sına mukabil, müttakilere amellerinin ecrinden fazla olarak «عَطَاءً حِسَابًا» tam mükâfat 37.

﴿الرَّحْمَنِ﴾ - atfi beyan - ﴿رَبِّ السَّمَوَاتِ الْخ﴾ - «رَبِّكَ» den bedeldir. ﴿لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا﴾ ondan bir hitaba malik olamazlar. - Rahman tealânın

rübubiyetinde gayeti azamet ve celâlini ve ceza ve atade istiklâlini beyandır. Ya'ni o öyle azametli ve

şerikten münezzehtir öyle bir zül'celâldir ki bütün mahlûkat fi'len onun işine müdahale etmek şöyle dursun

onun namına kendiliklerinden bir söz söylemek veya ona bir hitabda bulunmak salâhiyyetine malik

değiller. Meğer ki bundan sonra ki âyette beyan olunacağı üzere izin vermiş ola. O vakit da malik olarak

değil, me'zun olarak söyleyebilirler. 38. ﴿يَوْمَ يَقُومُ﴾ - «لَا يَمْلِكُونَ» mazmununu takrirdir,

takyid değildir. «لَا يَتَكَلَّمُونَ» ye teallûku da tecviz edilmiştir. «يَوْمَ يَنْفَخُ» ye nâzır olarak

ondan bedel olması bize daha muvafık görünüyor. ﴿الرُّوحُ وَالْمَلَكَةُ﴾

deyince «قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي» buyurulan ruh

Sh:»5546

cinsi tebadür eder. «Ruh Allahın cünüdünden bir cünddür. Melâike değildirler. İlh» Mealinde rivayet olunan

bir hadîs de buna delâlet eyler. Ba'zıları Melâikenin hafezası demişler, ba'zıları da ervah üzerine mü'vekkel

Melek demişler. Gazalî İhyasında «ruh denilen Melek, ervahı ecsama sokandır. Çünkü o teneffüs eder.

Enfasından her nefeste bir cisimde bir ruh olur. Ve bu hakır erbabı kulüb onu basîretleriyle müşahede

ederler» demiştir. İbni Abbastan rivayet olunan kavilde ise Cibrîldir. Demiştir ki: Cibrîl aleyhisselâm

Kıyamet günü Cebbar tealânın huzurunda azâbullahdan havf ile titriyerek kıyama duracak, «

سبحانك لا اله الا انت ما عبدناك حق عبادتك = sübhansın

yarab, senden başka ilâh yok, biz sana hakkıyla ibadet edemedik» diyecektir. Bu rivayetlere göre «

اهـ. Bu rivayetlere göre « مِنْ رَبِّكَ » karînesiyle muhatab Resulullah «الرُّوحُ» da «الف لام» ahd için demektir ki «

olduğu cihetle onca ma'hud olan ruh demek olur. Beyzavî bunları şöyle telhıs eder. Ruh, ervah üzerine

mü'vekkel bir Melek veya ervah cinsi yâhud Cebraîl, yâhud Melâikeden a'zam bir halktır **اه**. Şu halde

mazmununa iman edip tafsilüne el'ılm-ü indallah demek daha muvafık olur. Sûrei Mearicin başına ve Sûrei

İsrada « **قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي** » âyetine bak. ﴿ **صَفَاءٌ** ﴾ - Bundan bir saff anlıyanlar

olmuşsa da « **وَالْمَلِكُ صَفَاءٌ صَفَاءً** » saf saf olmasını anlatır. ﴿ **لَا يَتَكَلَّمُونَ** ﴾ - Cümlei

istifâfiyye olarak « **لَا يَمْلِكُونَ** » mazmununu takrirdir. Onun için zamir, Ruh ve Melâikeye raci'

olabilirse de « **لَا يَمْلِكُونَ** » gibi bütün Semavât ve Arz ehline raci' olması daha mutabıktır. Ya'ni

gerek Ruh ve gerek Melâike ve gerek saireden hiç biri ne bir şefaât, ne bir taleb, ne de her hangi bir

maksad ile bir söz söyleyemezler. ﴿ **إِلَّا مَنْ أَدِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا** ﴾

Ancak o Rahmanın izin verdiği savab söyleyen kimse müstesna - O kimse izne ıktiran etmek ve savab

söylemek şartıyla söyleyebilir.

Sh:»5547

Ve söylemesi malikiyyetle değil, müsaade ile olmuş olur. Demek ki bu izn ile istisnada şefaât kapısının bir

küşadı vardır. Makamı kurbde bulunanlar bu suretle şefaât edebileceklerdir ki Sûrei İsrada «

« **عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا** » âyetinde geçtiği ve şefaât hadîsinde

beyan olunduğu üzere bu makam ilk evvel şefaati ammeye me'zun olan Resulullahın makamı

mahmududur. Hususî şefaatlardan sonra olabilecektir. O izinden sonra da bunlar savab söylemiş,

hakka isabet etmiş olmakla meşruttur. Fakat makamı kurbde bulunanların huzuru Rahmanda savabın

gayrisini de söylemeleri ihtimali de melhuzumdur ki « وَقَالَ صَوَابًا » diye bu şartın ayrıca tasrihine

lüzum olsun? Diye bir suâl hatıra gelebilir. Buna iki türlü cevap verilebilir.

BİRİSİ: « وَقَالَ صَوَابًا » o izne nâil olabileceklerin sıfatı kâşifesi ve şefaatin birinci şartını

beyan olmasıdır. Ki o izin de savab söyleyenlere verilir diye makamı kurbi beyan olmuş olur. Böyle savabı

söyleyebilmek de «

« وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ »

mazmununa intibak ile olabilir. Önce Allahın rızası olup olmadığını bilmek ise «

« وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ » buyurulduğu vechile ancak

Allah tealânın meşiyeti mahsusasına mütevakkıf ve mahdûd olduğundan onu anlamadan şefaate

kalkışmak tehlikeli ve onun için şefaate edecekler « وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ » korka korka

şefaate edecek ve ancak isabet edenlerinki kabul olunacaktır. Bu surette istisna « لَا يَتَكَلَّمُونَ » nun

fâillerindedir.

İKİNCİSİ, bir ihtimal de haklarında söz söylenecek, şefaata olunacaklardan istisna, savab kaydı de onlara aid olmasıdır. Ya'ni Rahmanın izin verdiği ve Dünyada bir savab söylemiş olan kimseler hakkında söylemeleri ve şefaata etmeleri müstesna, demek olurki bir takım müfessirîn buna kail olmuşlardır ve bu takdirde mezkûr suâl esasen varid olmaz. Bu surette bir savabdan murad da kelimeyi tevhi'd «

« شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكِبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي » demek olup « لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ »

hadisi şerifi mucebince ehli kebairden olan mü'minler hakkında

Sh:»5548

iymanlarından dolayı erinde gecinde şefaatin kabul olunabileceğini beyan olmuş olur.

39. « الْيَوْمُ الْحَقُّ » - geçen beyanatı te'kidir. « ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ »

mübteda « الْحَقُّ » haberdur, « ذَلِكَ » mübteda, « ذَلِكَ الْيَوْمُ » haber, yâhud « ذَلِكَ الْيَوْمُ »

bervechibalâ haber verilen kıyam ve fasıl günü Hâk gündür yâhud o haber verilen gün beyan olunduğu

vechile hak, vukuu şübhesiz muhakkaktır. « فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا » Fai

fasiyha ile ihbarın fâidei müterettibesini tefhimdir. Ya'ni hal böyle: o gün hak ve bunun size haber verilmiş

olduğu muhakkak olunca bundan sonra iş sizin meşiyetinize, iradei cüz'iyenizle kesbinize bağlıdır. O

halde herkim o sıfat ve azameti anlatılan rabbına doğru varmak, onun rahmetine erip nâili meram olmak

isterse ona götürecek bir meab, sonunda gayeye irdirecek bir merci' ve makam edinsin, ona göre bir yol

tutsun. Ki bu tafsilâttan anlaşıldığına göre o tezkibden korunup iman ve ittika ile savab söylemek ve tâat

yapmakla olur. 40. ﴿إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا﴾ - Bu cümle «فَمَنْ شَاءَ» de

«fa» nın delâlet eylediği şartı mahzuf mülâzemesinin ta'lili ve azâbın yakınlığını beyandır. Ya'ni o hak haber

verilmiş olunca o meşiyetin lüzumu şunun içindir, çünkü biz size bu ihbar ile bir azâbın tehlikesini haber

verdik ki o azâb uzakta değil yakındır. Kişi ondan kendini kurtarmak için vakit geçirmeden iman ile

çalışmak ıktıza eder. Zira o yakın azâb ﴿يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ﴾

gündürki kişi o gün iki elinin ne takdim etmiş olduğuna, ondan önce hayır ve şer ne yapmış bulunduğu

bakacaktır. - Çünkü iş meşiyeti abde rabt edilmiş olduğu için herkes kazancına bağlıdır. O azâb ancak

kesbin ceza'i vifakı olarak verilecektir. ﴿وَيَقُولُ الْكَافِرُ﴾ Ve kâfir diyecektirki

﴿يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾

ah, nolaydım keşke ben bir tûrab olaydım - Ya'ni Dünyada toprak olaydım, meşiyet sahibi insan

yaratılmıyaydım, mükellef olmıyaydım da bugün azâb görmiyeydim, yâhud bugün toprak olaydım da

ba'solunmıyaydım. İbni Ömer ve Ebî Hüreyreden ve Mücahidden merviydirki Allah tealâ o gün hayvanatı da

ihzar edecek, birbirlerinden haklarını alıp ödeştirecek de sonra onlara tûrab olun buyuracak, hepsi toprak

olacaklar. İşte kâfir onu gördüğü zaman onlar gibi tûrab olmasını temennî edecektir. Netekim sûrei Tekvirde

«وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ» gelecektir. Bu ma'nâlara göre tûrab hakikat ma'nâsıdır. Fakat

ba'zıları son ma'haya nazaran bunun tevazu'dan mecaz olması ihtimaline de kail olmuşlardır ki şöyle

demek olur: keşke Dünyada kibr etmese idim, azgınlıkla kafa tutmasa idim, mütevazı' olup Allaha iyman ve

itaat etse idim. Lâkin zâhiri evvelkisidir. İşte o büyük haberde ihtilâf eden kâfirler o gün hakikati anlayıp

böyle diyeceklerdir.

